

مکان و فضاهای عمومی در محیط‌های شهری با رویکرد روانشناسی محیطی

امید پیکانی*: دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مهندسی معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساوه
omidpeykani@gmail.com

سیروس باور: دکترای معماری، استاد مدعو، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات تهران
cyrusbavar@gmail.com

سعید تیزقلم زنوزی: دکترای معماری، استادیار و عضو هیات علمی، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز
Tizqalam_zonouzi@iauctb.ac.ir

چکیده

شهرها مکان‌هایی هستند که مردم یکدیگر را ملاقات می‌کنند تا با هم گفت‌وگو کنند، تجارت کنند و یا صرفاً "در آرامش باشند و از زندگی لذت ببرند. عرصه‌ها و فضاهای جمعی مطلوب و هماهنگ با فرهنگ، ویژگی‌ها و نیازهای اجتماعی و مناسب با شرایط محیطی را می‌توان ارزیابی و انکارناپذیر در مطلوبیت فضای زندگی شهری امروز به شماره آورد. ناهنجاری‌های رفتاری و بی‌تفاوتی به عرصه‌های جمعی و عوارض ناشی از زندگی پرسرعت و مهاجرت‌های پی‌در پی و عدم ثبات سکونت در مکان‌های مشخص از سویی و فقدان فضاها و مکان‌های جمعی مناسب از دیگر سو، نیاز به طراحی و ایجاد آن‌ها را تشدید می‌کند. روابط اجتماعی از مهم‌ترین نیازهای انسانی است که می‌بایست در چهارچوب فرهنگ، ارزش‌ها، هنجارها، و قوانین اجتماع در طراحی شهری به آن توجه شود. فضاهای عمومی به عنوان تسهیل‌کننده و ظرف روابط انسان‌ها تلقی می‌شود. روش تحقیق در این مقاله به صورت مطالعات کتابخانه‌ای می‌باشد و نتایج مطالعات نشان می‌دهد که حس مکان فقط یک کیفیت محیطی نیست بلکه یک فرآیند شخصی و اجتماعی است که فضاها به مکان تبدیل می‌شود، روانشناسی محیطی می‌کوشد تا ارتباط میان انسان و محیط را در سطوح مختلف به عنوان یک ضرورت در توسعه شهری جدید در جهت عملی کردن این رویکرد ارائه کند.

واژه‌های کلیدی: شهرها، مکان، روانشناسی محیطی، فرهنگ، فضاهای عمومی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

امروزه در برنامه‌ریزی شهری به جنبه انسانی و نیاز به ارتقای کیفیت در عرصه عمومی شهرها، توجه بیشتری نسبت به قبل می‌شود. شهرها در سراسر جهان در حال بازیابی فضاهای عمومی خود هستند و آگاهی عمومی درباره نیاز به شهری با کیفیت محیطی بالا و در شان "مردم"، ظهور یافته است. مردم دعوت می‌شوند تا دوباره مالکیت شهرهای خود را به دست گیرند و به منظور کاهش پارکینگ و رفت و آمده در مناطق مرکزی شهر محدودیت‌های اعمال می‌شود تا فضای بیشتری برای فعالیت‌های انسانی فراهم گردد. در حال حاضر دو رویکرد متضاد در برنامه‌ریزی شهری قابل شناسایی است. در بعضی شهرها، با تکیه بر اینکه زندگی بیشتر خصوصی می‌شود، رو به زوال است. در شهرهایی دیگر، زندگی جمعی با معرفی نواحی مناسب پیادروی حمایت می‌شود تا از این راه فضای زندگی خصوصی با قلمروی عمومی تکمیل گردد؛ قلمرویی که کارکردی مناسب دارد و طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های عمومی جاذب را عرضه می‌کند. این واقعیت که مردم سراسر جهان مشتاقانه نسبت به این فرصت‌های جدید برای پیاده روی و مشارکت در زندگی جمعی در فضاهای عمومی واکنش نشان می‌دهند، نشانگر آن است که محیط‌های پیاده و انواع دیگر فضاهای عمومی که مردم در آن‌ها با یکدیگر ملاقات می‌کنند، سرمایه‌های مهمی در جامعه امروزی‌اند (گل، ۱۳۸۹، ۱).

فضای زندگی روزمره برای تمامی شهروندان است و بنابراین، باید توانایی پذیرش کلیه افراد و گروه‌های سنی و اجتماعی و همچنین توانایی تامین نیازها و خدمات رفاهی مربوط به آن‌ها را داشته باشد. آرامش و سرزندگی شهر دو صفت‌های شهری مطلوب و ارزشمندی هستند. آسودگی و آرامش صفت‌های بسیار ارزشمند شهرهای فعال و سرزنده هستند. مباحث مربوط به شهر سرزنده نباید مشخصاً از دنبال ایجاد هر چه بیشتر زندگی در شهر و در بیشترین مکان‌های ممکن باشد. شهرهای سرزنده محصول طراحی دقیقی‌اند (گل، ۱۳۹۴، ۸۹). اگر زندگی شهری تقویت گردد، به طوری که انسان‌های بیشتری در فضاهای همگانی راه رفته و زمان صرف کنند، تقریباً در همه‌ی موقعیت‌ها هم امنیت واقعی و هم امنیت حسی افزایش خواهد یافت. حضور انسان‌ها نشان می‌دهد که یک مکان امنیت خوب و قابل قبولی دارد (گل، ۱۳۹۶، ۹۸).

رشد و توسعه شهری همه جانبه و فراگیر از فرآیندهای در حال تکوین و گریزناپذیری است که در کشورهای در حال توسعه در جریان است. در حالی که جمعیت شهرهای بزرگ، بخصوص در آمریکای لاتین و خاورمیانه، نسبت به دهه ۱۹۸۰، از آهنگ رشد پایین‌تری برخوردار است، بیم آن می‌رود که نواحی شهر، به ویژه شهرهای متوسط و درجه دوم، به رشد گسترده خود ادامه دهند (پاتر، لویید ایونز، ۱۳۸۴، ۳۰۹). طراحی شهری و حافظه‌ی جمعی، مساله حرکت در شهر و اصولاً طراحی ریخت‌شناسانه شهر، همیشه افزون بر مسائل کارکردی و صرفاً "مهندسی بسیاری از سازوکارهای دیگر اجتماعی را نیز به همراه دارد. بحث خاطره، هویت و رابطه با شهر که نیازهای اساسی برای ایجاد شهری سالم هستند، از این جمله‌اند.

شهروندان و شهرنشینان برای آن که بتوانند با شهر رابطه‌ای سالم داشته و احساس هویت و تعلق بکنند و از آن بالاتر احساس "آسایش" در آن شهر داشته باشند، باید بتوانند از هویتی شهری برخوردار شوند که خود در چرخه‌ای مهم با هویت شهر قرار می‌گیرد. حال اگر شهر، دارای هویت نباشند یا این هویت از نوع منفی و یا ضعیف باشد، به همان صورت شهرنشینان نیز به هویت‌های کامل و سالم دست نخواهند یافت. وقتی تهران از هویتی اساسی و ریشه‌دار و نمادین و قدرتمند برخوردار نیست، نمی‌توان انتظار داشت که گروهی از کنشگران آن احساس "تهرانی" بودن داشته باشند و از شهر خودشان، خوششان بیاید و به آن احساس تعلق کنند و در نتیجه در حفظ و تقویت سلامت و عناصر و هویتی آن بکوشند و برعکس (فکوهی، ۱۳۹۵، ۵۱۶).

پیشینه تحقیق

۱. راب کریپر و آلدو روسی نیز با توجه به پیش زمینه‌های حرفه‌ای خود بیشتر بر جنبه‌های معماری شهری تاکید داشته و به عرصه‌های عمومی از منظر کالبدی و فضایی توجه نموده‌اند. کریپر ضمن انتقاد از سازماندهی شهرهای مدرن که به ایجاد فضاهای شهری در مقیاس پیاده بی توجه بوده‌اند، راه حل بازگشت به انتظام گذشته شهرها و اصالت‌های دیرین میدان و خیابان می‌داند. روسی در اثر خود تحت عنوان معماری شهر به صراحت شهر را یک اثر هنری و فضاهای شهری را نیز همچون مصنوعات هنری معرفی می‌نماید (کاشانی جو، خشایار، ۱۳۸۹، ۹۵).

۲. از میان صاحب نظران ایرانی، علی مدنی پور برجسته‌ترین فردی است که عمده پژوهش‌های خود را بر روی فضاهای شهری متمرکز نموده است. کتاب طراحی فضاهای شهری وی در حال حاضر یکی از مراجع اصلی در این زمینه در سطح جهانی است که درصدد ارائه تصویری مناسب از فعالیت میان رشته‌ای طراحی شهری و نیز ابعاد فیزیکی، اجتماعی و مکانی فضاهایی است که به کمک آن شکل می‌گیرند (کاشانی جو، خشایار، ۱۳۸۹، ۹۵).

سوالات تحقیق

- فضاهای عمومی چگونه شکل گرفته‌اند؟ نواحی رفت و آمد عابران پیاده و زندگی جمعی چقدر وسعت دارند و در کجا قرار گرفته‌اند؟
- برای پیاده روی و گذران اوقات فراغت در شهر چه شرایطی در نظر گرفته شود؟ وضعیت رفت و آمد چگونه است؟ تضادهای عمده در ارتباط با حرکت عابر پیاده کدام اند؟

روش تحقیق

مقاله حاضر از نوع جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از منابع کتابخانه‌ای می‌باشد، هدف این پژوهش بررسی زندگی جمعی در مکان‌ها و فضاهای عمومی در شهرها با توجه به دانش جدید روانشناسی محیطی می‌پردازد.

مبانی نظری
۱. مکان در فلسفه‌ی پدیدارشناسی

معمولاً "مکان" تفسیر و تابل معینی ندارد زیرا هم به جغرافیا و کالبد فیزیکی آن وابسته است و هم "معنی" آن برای همه یکی و یکسان نیست. برخی آن را دارای ارزش‌های مهم و احساسی، فرهنگی یا تاریخی می‌دانند و برخی دیگر مکان را محلی برای مبادلات اقتصادی و گاه سودآوری آن مورد توجه قرار می‌دهند. در این بین فیلسوفان رویکردی ژرف‌تر به مکان دارند و با نگاهی فلسفی و از دریچه‌ی پدیدارشناسی، رابطه‌ی انسان و محیط زندگی‌اش را بدون حضور واسطی میان این دو مطالعه می‌کنند. در رویکرد پدیدارشناسی، مکان همان فضای زیسته خوانده می‌شود یعنی جایی که تجلی سکنی‌گزینی است و آکنده از هویت می‌باشد.

فضای زیسته، مکانی است با تنوعی از موقعیت‌ها برای برقراری تعاملات انسانی در حالی که امکان مداومی را برای بازنگری، تفسیر و تاویل خود ارائه می‌دهد (پرتوی، ۱۳۹۷، ۲۱۸؛ شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶، ۲۶۱). انسانی که پیش از دوره‌ی مدرن احساس ناشیدن در هستی و جهان داشته حال با واگذاری همه چیز حتی شکل‌گیری محیط زندگی‌اش به متخصصان، دیگر مداخله‌ای در آن ندارد و "حس بودن" را تجربه نمی‌کند و "حس بودن" در محیط فیزیکی واقعی را خیلی از اوقات از دست می‌دهد (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶، ۲۶۱). روش‌های پدیدارشناسانه امکان می‌دهند، تجربه‌ی انسانی (از محیط) به شیوه‌ای غنی و به صورت چند بعدی شکوفا شود. به این ترتیب رویکرد پدیدارشناسانه به پدیده‌ای خاص و به طور خلاقانه گسترش می‌یابد و روند سیالی از روش‌ها و فرآیند تحقیق را امکان پذیر می‌کند (بهزاد فر و شکیبا منش، ۱۳۹۳، ۶؛ شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶، ۲۶۲). به طور کلی "هدف از پدیدارشناسی مکان، نمایش و ارائه‌ی انتظام یافته ویژگی‌های گوناگون مکان و خصوصیات محسوس و غیر محسوس آن است که ضمن وفاداری به ماهیت مکان‌های خاص، معنی آن را به الگوی وسیع‌تری از ساختارهای اصلی و ارتباطات متقابل گسترش می‌دهد. به این ترتیب، هدف از معماری و شهرسازی بر مبنای این رویکرد، تبدیل محل به مکان است و به عبارتی آشکار ساختن معنای بالقوه‌ای که در محیط وجود دارد زیرا تنها مکان‌های دارای معناست که پایگاه وجودی انسان را تحکیم کرده و سکنی‌گزینی را تحقق می‌بخشد (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶، ۲۶۲).

۲. مکان و حس مکان

درک زیبایی محیط و دریافت معنای محیط می‌تواند به تجربه‌ی مکان ختم شود، که سطح عالی فهم محیط اهمیت می‌دهد. گاه به محیط احساس دل‌بستگی و تعلق پیدا می‌کند و از راه درک تشابهات محیط با ارزش‌های خویشتن خویش، مکان را تجربه می‌کند. در این میان باید گفت "تجربه‌ی مکان، تجربه‌ی معنای مکان است و تجربه‌ی زیبایی در حقیقت تحسین معنای آن است (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶، ۲۵۹).

نمودار ۱. ارتباط، زیبایی و حس مکان با معنی محیط، ماخذ: (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶، ۲۵۹).

۳. انطباق مردم و مکان

این ایده که مکان از چه چیزهایی تشکیل می‌شود از زمانی که واژه «طراحی شهری» برای اولین بار در اوایل دهه ۱۹۵۰ مطرح شد طی مراحلی در بیش از نیم قرن گسترش یافته است. فعالیت حرفه‌ای طراحی شهری تا اواسط دهه ۱۹۷۰ تقریباً "منحصراً" روی «عرضه عمومی» متمرکز بود. یعنی خیابان‌ها و دیگر فضاهای عمومی خصوصاً در شهرها. این امر در شرایطی اتفاق می‌افتاد که سرازیر شدن مردم و مشاغل به حومه‌ها تردیدهایی را در مورد آینده شهرها به عنوانی شکلی از سکونت‌گاه انسانی بوجود آورده بود (جی بروان و دیگران، ۱۳۹۳، ۳).

۴. حس مکان در مقیاس شهر

خیابان، میدان و دیگر فضاهای شهری می‌توانند خانه‌ای در مقیاس بزرگ باشند و در طول عمر آدمی با وی سخن بگویند. شهر می‌تواند مکانی باشد که کودکی خردسال هنگام گام برداشتن در آن، چیزی را ببیند که با وی - از آنچه خواستار انجام دادنش در تمامی دوره‌های زندگی خود می‌باشد - سخن می‌گوید (شولتز، ۲۰۰۲، ۷۷). پس شهر مکانی است که در آن دیدار صورت می‌گیرد و آدمیان برای کشف جهان دیگران گرد هم می‌آیند، این جا "هستم" به آیین‌های مبدل می‌شود که هر آنچه هست را در خود گرفته و پس از بازتاب عرضه می‌دارد. در شهر تمامی چیزها یکدیگر را آیین و آینه وار نمایانده و از داخل بازتاب‌هایشان تصاویری گوناگون به وجود می‌آید که می‌توان هستی خود را پیرامون آن‌ها بنا کرد. پس دیدار و گزینش را می‌باید ابعاد وجودی شهر به شمار آورد (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶، ۲۸۲). هم در نگاه پدیدارشناسانه‌ی شولتز در تعریف حس مکان در شهر و هم در دیدگاه روان‌شناسان محیطی که اثبات‌گرا هستند دو موضوع آشکار دیده می‌شود، این که برای رخ داد "حس مکان" در مقیاس شهر باید به "این همانی" شهر و شهروند دست یافت (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶، ۲۸۲).

جدول ۱. نظریه‌پردازان مختلف در مورد مکان

دیدگاه	نظریه پرداز	تعاریف	معیارهای مطرح شده مربوط به مکان
پدیدارشناسی	نوربرگ شولتز معمار	پدیده مکان را جلوه‌گاه عینی "دنیای زندگی" می‌داند. مکان همان فضای زنده است. مکان پیش از چیزی از یک محل انتزاعی است.	یک پدیده کلی و کیفی ارتباطات فضایی بدون از دست دادن طبیعت تجارب و حالات روحی انسان
	مارتین هایدگر فیلسوف	مکان انسان را در مسیری قرار م‌دهد که رابطه و پیوستگی‌های خارجی وجود او و در عین حال عمیق و ژرفای آزادی و اصالت وجودی او را بر وی آشکار می‌کند	امکان ظهور و آشکار شدن چیزها ژرفای آزادی و اصالت وجودی
	جان ماتلاک طراح منظر	مکان فضایی است که فرد از طریق ادراک و شناخت محیط و یا نسبت دادن معانی به صحنه‌ها، به آن دست می‌یابد	ساختار ذهنی تجربه‌ی زمانی بالا بردن سطح شناخت و بهره‌مندی از معنا محیط
	ادوارد رلف شهرساز	مکان‌ها امتزاج انسان و نظم طبیعی هستند و نیز به عنوان مراکز اصلی تجربه‌ی آنی ما از جهان شناخته می‌شوند، مکان‌ها منابع مهم هویت فردی و اجتماعی	فعالیت، معنا کیفیتی که ابقاء کننده عمیق‌ترین حس سکونت است
	دیوید سیمون محقق	مکان زمینه‌ی وقوع فعالیت‌هاست و عموماً دارای یک هویت ویژه است و به یک محل جغرافیایی اشاره دارد	فرد و جهان، دو جزء جدایی‌ناپذیر یک بعد معنی دار زیسته - جهان

روانشناسی محیط	رپاپورت	. حس مکان بصورت نمادها و سنبول‌های فرهنگی - اجتماعی کالبدی در محیط بروز میکند	. تاکید بر نقش مولفه‌های فرهنگی و اجتماعی در شکل‌گیری محیط
جامعه‌شناسی	دیوید هامون	. حس مکان عبارتند از ادراکات ذهنی افراد درباره محیطشان و احساسات کم و بیش خودآگاه آنها	. ادراک، شناخت و نهایتاً "احساسات نسبت به مکان
	جنیفر کراس	. حس مکان، ترکیبی از رابطه با مکان و حس حضور در اجتماع	ساختار معنایی - هویت مکان

(ماخذ: نگارندگان). به نقل از: (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶، ۲۶۳؛ حبیب و همکاران، ۱۳۹۶، ۱۱۹)

۵. شهر سرزنده

شهر سرزنده و شهر بدون زندگی دو پیام کاملاً متفاوت ارسال می‌کنند. طراحی‌های پرسپکتیو معماری، که صرف نظر از صفت‌های واقعی پروژه همیشه گروه‌هایی از مردم شاد را در میان ساختمان‌ها نشان می‌دهند، به زندگی در فضاهای عمومی به عنوان یک جذابیت شهری کلیدی اشاره می‌کنند. با در نظر داشتن ازدحام شاد مردم در طراحی‌های معماری لازم است روشن شود که تجربه‌ی سرزندگی در شهر به کمیت محدود نمی‌شود. شهر سرزنده یک مفهوم نسبی است. ضمناً شهر سرزنده احتیاج به زندگی شهری متنوع و پیچیده دارد، جایی که فعالیت‌های فراغتی و اجتماعی با فضای مورد نیاز برای عبور و مرور پیاده و نیز فرصت مشارکت در زندگی شهری ترکیب می‌شوند.

پیاده‌روهای پر از مردم با جمعیت زیادی که در حال عبوراند و مسیر خود را از جایی به جای دیگر باز می‌کنند، به هیچ‌وجه بیانگر موقعیتی مناسب برای زندگی شهری نیست. در شهرهای پرکشش باید فضاهای عمومی با احتیاط طراحی شود تا از روندهای تقویت‌کننده‌ی زندگی شهری حمایت کند. یک پیش‌نیاز مهم این است که زندگی شهری به خودی خود موجب تقویت خود می‌شود. با کمبود مردم و اتفاقات فاصله‌های زیاد در بسیاری از ناحیه‌های شهری مدرن مردم و اتفاقات کم‌تری برای اشتغال فضای شهری وجود خواهد داشت. ظرفیت زندگی شهری به عنوان فرآیند که خود را تقویت می‌کند تأکیدی بر اهمیت برنامه‌ریزی شهری دقیقی است که زندگی را در فضاهای شهری جدید متمرکز کرده و می‌دمد (گل، ۱۳۹۴، ۶۵).

باور عموم است که شهر سرزنده به تراکم بالای ساختمان و تمرکز زیاد مسکن و دفاتر کاری نیاز دارد. اما آن چه شهر سرزنده حقیقتاً نیاز دارد ترکیبی از فضاهای شهری پرکشش و انبوه‌انسان‌هایی است که تمایل به استفاده از آن دارند. نمونه‌های بی‌شماری از مکان‌هایی با تراکم بالای ساختمان و فضاهای شهری ضعیف، که به هیچ وجه پاسخگو نیستند، وجود دارد. ناحیه‌های شهری جدید اغلب مترکم و کاملاً توسعه یافته هستند اما فضاهای شهری آن‌ها بسیار زیاد، بسیار بزرگ و بسیار ضعیف تر از آن‌اند که کسی تمایلی به استفاده از آن‌ها داشته باشد. اغلب دیده می‌شود فضای پرتراکم با برنامه‌ریزی ضعیف ایجاد فضای شهری خوب را با مشکل مواجه کرده و در نتیجه زندگی شهر را بی‌روح می‌کند (گل، ۱۳۹۴، ۶۸).

۶. شهرهایی مناسب برای ملاقات

یک شهر خوب برای ملاقات اساساً شهری است که دارای فرصت‌هایی خوب برای سه فعالیت بنیادی انسان است: دیدن، شنیدن و صحبت کردن. ملاقات در فضای شهری در سطوح مختلفی رخ می‌دهد. ارتباطات منفعل، فرصت‌هایی برای دیدن و شنیدن زندگی شهری، بیانگر بی‌تکلف و غیر اجباری ارتباط هستند. دیدن و دیده شدن ساده‌ترین و نیز گسترده‌ترین نوع ملاقات بین مردم است. نگاه کردن به زندگی شهر از مهم‌ترین و محبوب‌ترین جذابیت‌های شهری است (گل، ۱۳۹۴، ۱۴۸).

تصاویر: فعالیت‌های اجتماعی در فضاهای شهری (مکان‌سازی برای مردم به عنوان یک محل ملاقات)، تصویر سمت راست: بازدید اساتید دانشگاه‌های مختلف جهان از مجموعه تاریخی میدان مشق تهران و تصویر سمت چپ: فضای شهری، هلند (ماخذ: نگارندگان)

۷. پاتوق‌های شهری

از منظر روانشناسی محیطی پاتوق یک مکان و قرارگاه رفتاری است. فرد یا جمع در این مکان احساس راحتی می‌کند. در واژه‌ی "راحتی" مفاهیم متعددی از جمله احترام به خلوت، حریم، پاسخگویی مناسب به حواس و... نهفته است. روان‌شناسی محیطی به تحلیل رفتار انسان به عنوان پاسخی به محرک‌هایی محیط می‌پردازد. ضمن آنکه تأثیرات اجتماعی بر شکل‌گیری رفتارهای اجتماعی انسان را نیز مدنظر دارد. در این میان بحث اصلی آن است که چگونه یک محیط کالبدی هویت مند می‌شود (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶، ۴۸۹). به طور کلی در ایران در مقیاس کلان شهرهای امروزی گاهی شاهد شکل‌گیری "پاتوق‌های محله‌ها" هستیم و گاه شاهد شکل‌گیری پاتوق‌های فرامحله‌ای که در مقیاس کلان شهر معنی دارند. "پاتوق محله، حیاط جمعی ساکنان و میعادگاه‌های است که در آن بدون قرار قبلی و با اطمینان حضور خاطر از حضور همسایگان و هم محله‌ای‌ها می‌توان آن‌ها را ملاقات کرد (قاسمی، ۱۳۹۲، ۴۳؛ شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶، ۴۸۹).

۸. شهر دوست دار کودک^۱

نگاه به شهرسازی پایدار از منظر نیازهای کودکان و نوجوانان بیانگر تأکید اندیشمندان بر بعد اجتماعی توسعه‌ی پایدار است. این تأکید تحت عنوان شهر

^۱Child Friendly City (CFC)

دوست دار کودک و در برخی متون شهر دوستدار جوان شناخته می‌شود. در یک تعریف کلی شهر دوستدار کودک به شهری اطلاق می‌شود که در آن علاوه بر تامین امنیت کودکان (به عنوان بعد روانشناسی محیط)، بهره‌مندی از آب سالم و امکانات بهداشتی، امکان ابراز عقیده و مشارکت در شهر توسط کودک فراهم باشد (بندرآباد، ۱۳۹۰، ۳۷؛ شاهچراغی و بندرآباد ۱۳۹۶، ۴۹۱).

۹. نحوه تعامل کودک و شهر

تعامل کودک با محیط از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است. بدیهی است که تعامل پویایی کودک و جستجو و کشف قابلیت‌های محیطی مستلزم مشارکت فعال وی در شکل‌دهی و بهره‌برداری از محیط خواهد بود. کودک از طریق مشارکت محیطی می‌تواند حس اجتماع محلی، آگاهی محیطی، حس تعلق و موثر بودن را درک کند و خود را یک بهره‌بردار بی تفاوت محیط قلمداد نکند؛ به عبارت دیگر محیط برای کودک موضوعیت پیدا کرده و مورد ارزیابی او قرار گرفت؛ بنابراین، تعامل کودک با محیط، تنها در نیازهای فضایی وی خلاصه نمی‌گردد (کردشاکری و بزرگ زاده، ۱۳۹۶، ۹).

تصاویر: تسهیلات جدید جذاب برای بازی و یا شهرهای امروز (ماخذ: نگارندگان)

شهرهای خوب دارای فرصت‌هایی برای بازی و بیان خود هستند. راه حل‌هایی ساده عموماً متقاعد کننده‌تر هستند.

۱۰. زندگی اجتماعی در محیط‌های شهری^۲

زندگی شهری مدرن ابعاد جدید اجتماعی، اقتصادی و محیطی را به وجود آورده‌است. که برخی از متفکرین بر این عقیده‌اند که شکل فضایی به تنهایی تعیین کننده روابط درونی آن نیست، بلکه یکی از متغیرهایی است که در این زمینه موثر است. کستلز نیز معتقد است که جوامع در فضا و زمان وجود دارند و شکل خاص فضایی و زمانی نیرومندترین ساخت‌هایی هستند که اعمال انسان را شکل می‌دهند. او بحران اجتماعی دوران مدرن را حاصل پدید آمدن رابطه جدید میان فضا و جامعه می‌داند. کستلز اعتقاد دارد که فضا خود جامعه است، یا یکی از ابعاد بنیادی مادی جامعه می‌باشد و از آنجا که وضعیت مادی و آگاهی با هم در رابطه هستند ترکیب این دو، تاریخ هر دوره را می‌سازد. اما فضا بدون شک تحت تاثیر عمل انسان قرار می‌گیرد و بی‌انگیز یک شیوه زندگی است. تکنولوژی جدید با انقلاب در نظام ارتباطات و اطلاعات روابط اجتماعی را مبدل به جریان‌ها و کانال‌های الکترونیک کرده است. بنابراین اطلاعات به طور دائم در فضای شهری در حال حرکت‌اند (پوردیمی، ۱۳۹۱، ۵۷).

جدول ۲. فضاهای عمومی - نیازهای کیفی، معیارهایی که به عنوان راهنما در طراحی فضاهای عمومی استفاده می‌شوند

لذت	آسایش	محافظت
۱۰. مقیاس ابعاد بناها و فضاها در تناسب با ابعاد مهم انسانی مرتبط با حواس، حرکت، اندازه و عملکرد انسان باشد	۷. امکاناتی برای دیدن مشاهده فواصل دور چشم اندازه‌های بدون مزاحمت بصری مناظر دلپذیر نورپردازی (به هنگام تاریکی هوا)	۴. امکاناتی برای قدم زدن فضای کافی برای راحت قدم زدن طرح غیر ملال آور خیابان‌ها نماهای جذاب سطوح مناسب عدم مانع وجود فیزیکی دسترسی خوب به نقاط کلیدی
۱۱. امکاناتی برای لذت بردن از موقعیت‌های مساعد آب و هوایی آفتاب / سایه گرمی / خنکی ورزش نسیم / تهویه	۸. امکاناتی برای گفت و شنود سطح پایین اغتشاش صوتی چیدمان نیمکت‌ها (طوری که ارتباط صوتی بین آنها برقرار شود)	۵. امکاناتی برای ایستادن و توقف نواحی توقف لبه‌هایی که برای توقف مناسب‌اند نقاط تعریف شده برای توقف تثبیت مکان‌های توقف
۱۲. کیفیت زیبایی‌شناسی / تجربه احساس مثبت طراحی خوب و توجه به جزئیات چشم اندازه‌ها / دورنماها درختان، گیاهان و آب	۹. امکاناتی برای بازی / اکتشاف / فعالیت دعوت کننده بودن محیط برای فعالیت‌های فیزیکی، بازی و سرگرمی در روز و شب و تابستان و زمستان	۶. امکاناتی برای نشستن مناطقی برای نشستن مزایای حداکثر: -نشستگاه‌های اولیه ^۳ -نشستگاه‌های ثانویه ^۴ -نیمکت‌های برای استراحت
		۱. محافظت در برابر رفت و آمد و تصادف تصادف وسایل نقلیه ترس از رفت و آمد وسایل نقلیه سایر تصادف‌ها ۲. محافظت در برابر جرایم و خشونت‌ها (ایمنی) کسانی (افراد) که در این فضاها زندگی کرده یا از آن استفاده می‌کنند: -زندگی خیابانی -ولگردهای خیابانی -همپوشانی عملکردها در فضا یا زمان ۳. محافظت در برابر شرایط بد آب و هوایی باد / هوای سرد باران / برف سرما / گرما آفتاب / نور خیره کننده

(ماخذ: گل، ۱۳۸۹، ۸)

^۱ Urban social life style

^۲ primary sitting

^۳ Secondary sitting

جدول ۳. تعاریف نظریه پردازان از فضای زندگی اجتماعی

نظریه پرداز	سال	مفهوم	نظریه
جین جاکوبز	۱۹۶۱	سرزندگی فضا	فضایی که فعالیت‌های متنوعی داشته و استفاده کنندگان متفاوتی دارد
ادوآرتی هال	۱۹۷۶	زندگی در فضای اجتماعی	فضایی که مردم را به مکث تشویق و محیط فیزیکی آن تاکید بر حضور مردم دارد
ویلیام آیت	۱۹۸۰	زندگی در فضای خیابان	فضایی که مردم در آنجا باهم حرف می‌زنند یا حداقل حفظه‌های طولانی می‌کنند
وربرگ شولتز	۱۹۸۴	فضایی پذیرای دیدار	فضایی چند منظوره که پذیرایی هر گونه تعامل اجتماعی است
یان گل	۱۹۸۷	فضایی دعوت کننده	فضایی با حضور دیگران برای دیدار یا کسب تجربه‌های جدید
جان لنگ	۲۰۰۵	فضایی دعوت کننده	فضایی با مقیاس انسانی وبستری به منظور رفتارها و فعالیت‌های متنوع

(ماخذ: پوردهیمی، ۱۳۹۴، ۱۱۰)

جدول ۴. بررسی محیط های شهری و چالش‌های موجود

کیفیت محیط مسکونی ، نقش مهمی در زندگی و سلامت افراد دارد. ویژگی های محیطی ، همانند سروصدا، گرما ، آلودگی هوا و >> ازدحام << موجب برهم زدن آسایش و بروز پیامدهای نامطلوب بر >> کیفیت محیط شهری << می‌شود. محیط های شهری (از شهرهای کوچک گرفته تا شهرهای بزرگ و پیچیده) از امکانات مختلفی ، همانند زیر ساخت ها ، فضای سبز و تسهیلات بهداشتی و آموزشی برخوردارند که تاثیر مطلوبی بر کیفیت این محیط ها دارند؛ زیرا به نیازهای ساکنان خود ، پاسخ می‌دهند. کیفیت محیط شهری ، امری چند جانبه است که هر دو پیامدهای خوشایند و نامطلوب را شامل می‌شود.	کیفیت محیط های شهری ، از گذشته ، افراد بسیاری را به خود جذب نموده اند ؛ زیرا طیف وسیعی از گزینه ها و انگیزه های مثبت ، اطلاعات و فرصت ها برای اسکان ، اشتغال و فراغت را در اختیار مردم قرار داده اند . همچنین ، جنبه های ناخوشایند و البته ، بالقوه در شهرها وجود دارد . مواردی همانند ازدحام ترافیکی، سروصدا ، کیفیت نامطلوب هوا ، درجه حرارت بالای محیط و ازدحام جمعیتی از آن جمله اند. این موارد را می توان عوامل تنش زا در زندگی شهری به شمار آورد که پیامدهای جسمی و روانی متعددی را ، همانند بیماری ، آزدگی ، احساسات منفی و تضعیف عملکرد قوای ذهنی ، در پی دارد. افزون بر این ، عامل ، های تنش زای تاثیر مخربی بر رفتارهای اجتماعی دارند . برای نمونه ، سروصدا و ازدحام ، موجب افزایش کناره گیری اجتماعی و خشونت و همچنین ، کاهش رفتارهای دوستانه در اجتماع می‌شوند .	۱	محیط‌های شهری: منبع تنش و ناراحتی
محیط های شهری منبع تنش و بیماری اند ؛ با این حال ، از امکاناتی برای بهبود وضعیت زندگی در شهرهای شلوغ برخوردارند. فضای سبز شهری از جمله آن هاست . کیفیت مطلوب فضای سبز و عناصر آن (مانند پارک های شهری و درختان) باعث بهبود وضعیت سلامتی و رفاه افراد می‌شوند. این محیط ها ، حاوی این پیام اند که در اینجا ، مکانی با اهمیتی خاصی وجود دارد و از این رو، احساس امنیت را در افراد افزایش می‌دهد. افزون بر این ، فضاهای سبز فرصت هایی برای تعاملات اجتماعی، آشنایی های دوسویه و نظارت اجتماعی بر فضاهای جمعی می‌آفرینند. پارک های شهری همچنین ، باعث بهبود همبستگی اجتماعی می‌شوند. هر چه مساحت فضای سبز در محیط های مسکونی افزایش یابد، مردم، احساس تنهایی کمتری خواهند داشت و از حمایت اجتماعی و در نتیجه ، سلامتی بیشتری برخوردار خواهند بود. این موضوع به ویژه درباره افراد با درآمد پایین تر ، سالخورده‌گان و کودکان اهمیت دارد.	محیط های شهری با ویژگی هایی همانند حضور هم زمان عامل های تنش زا و همچنین، فرصت هایی برای رفاه و آسایش شناخته می‌شوند. ارزیابی چندگانه از محیط های مسکونی شهری و کیفیت آن ها ، امری مهم در پژوهش های روان شناسی محیطی است.	۲	محیط‌های شهری: منبع بازیابی سلامتی
محیط های شهری با ویژگی هایی همانند حضور هم زمان عامل های تنش زا و همچنین، فرصت هایی برای رفاه و آسایش شناخته می‌شوند. ارزیابی چندگانه از محیط های مسکونی شهری و کیفیت آن ها ، امری مهم در پژوهش های روان شناسی محیطی است.	ابعاد کالبدی محیط های شهری در مکان های مختلف (مانند خانه ، محله، مرکز شهر، حومه) ، بسیار متفاوت می‌شود. از این رو ، ادراک کیفیت محیط شهری با تجربه ها و فعالیت های ساکنان در این مکان ها وابستگی دارد. در نتیجه ، می‌توان از طریق >> رویکرد چندگانه << ، به فهمی بهتر و جامع تر درباره محیط و ادراک افراد از کیفیت محیط های شهری دست یافت که در حین حال ، تجربه ساکنان را در محیط های مختلف شهری در نظر می‌گیرد.	۳	رویکرد چندگانه به کیفیت محیط شهری
ابعاد کالبدی محیط های شهری در مکان های مختلف (مانند خانه ، محله، مرکز شهر، حومه) ، بسیار متفاوت می‌شود. از این رو ، ادراک کیفیت محیط شهری با تجربه ها و فعالیت های ساکنان در این مکان ها وابستگی دارد. در نتیجه ، می‌توان از طریق >> رویکرد چندگانه << ، به فهمی بهتر و جامع تر درباره محیط و ادراک افراد از کیفیت محیط های شهری دست یافت که در حین حال ، تجربه ساکنان را در محیط های مختلف شهری در نظر می‌گیرد.		۴	رویکرد چند مکانی

(ماخذ: نگارندگان) ، به نقل از: (اشتگ و دیگران ، ۱۳۹۶، ۱۲۹، ۱۲۸، ۱۲۷، ۱۳۴، ۱۳۱، ۱۳۰)

جدول ۵. فضاهای عمومی در محیط های شهری

	<p>۱ فضای شهری</p> <p>فضای عمومی کلاسیک (اصیل) که خود را با شرایط شهر وفق می دهد و فضایی را برای رویدادها ، فعالیت های اجتماعی و استراحت عرضه می کند. پل طبیعت تهران</p>	<p>۱</p>
	<p>۲ پارک</p> <p>فضای تفریحی شهر، در زندگی پر تپش شهر مکتبی را ایجاد می کند و حس تعلق به طبیعت را به وجود می آورد .</p>	<p>۲</p>
	<p>۳ فعالیت شهری و ویژگی منظر</p> <p>نوع جدیدی از فضاهای عمومی که فعالیت های تفریحی و پرجنب و جوش تر را تلفیق می کند.</p>	<p>۳</p>
	<p>۴ میدان های عمومی</p> <p>میدان ها برای هر بخش از شهر فضای عمومی فراهم کرده اند و فرصت های مناسبی برای توسعه یک فضای عمومی محلی و فعال ایجاد می کنند. میدان ها ، با تامین مناظر طبیعی ، فضای فراغت را برای مردم شهر فراهم می کنند.</p>	<p>۴</p>
	<p>۵ حس امنیت شهرها</p> <p>در شهر های جهان جوامعی وجود دارند که در آن ها با وجود نابرابری های اقتصادی سنت های فرهنگی، شبکه های خانوادگی و ساختار اجتماعی میزان جرم را پایین نگه می دارد. حضور انسان ها نشان می دهد که یک مکان امنیت خوب و قابل قبولی دارد.</p>	<p>۵</p>

(ماخذ: نگارندگان) ، به نقل از : (گل ، ۱۳۸۹ ، ۲۱: گل، ۱۳۹۴، ۹۷)

جدول ۶. ارتباط انسان و محیط

رابطه‌ی انسان و محیط	در علم روان شناسی محیطی درباره ی چگونگی رابطه ی انسان و محیط با یکدیگر نیز نگرش های گوناگونی وجود دارد. بر مبنای هر یک از این نگرش ها نظریه هایی تبیین شده است. به طور کلی تئوری های پایه ی رابطه ی انسان با محیط را می توان در سه بخش جای داد. در بعضی تئوری ها انسان مسلط بر محیط فرض می شود، در برخی دیگر پیش فرض تسلط محیط بر انسان است و در دسته سوم تئوری های تعاملی در پی به تعادل رساندن رابطه ی انسان و محیط هستند.
۱ یادگیری انسان از محیط اجتماعی	در این نوع رابطه ی انسان با محیط چنین گفتگو می شود که: " ما ابتدا دیگران را می بینیم و کارهای آن ها در محیط را تکرار می کنیم." هم چنین ما یاد می گیریم که از نظر اجتماعی چه رفتارهای را بپذیریم یا نپذیریم. از نظر جولین تر نظریه یادگیری اجتماعی بر سه نکته تاکید دارد: - مردم ذاتا خواهان پاسخ به محرک های محیط هستند مثل محرک های خوب و محرک های ناخوشایند.
۲ نگرش متمرکز بر انسان (انسان - محیط)	- شخصیت فردی انسان نوع تعامل وی با محیط را مشخص می کند و چارچوب پاسخ های او به محیط های مشخص را معرفی می کند. - برای فهم رفتار ما باید تاریخ زندگی و تجربه آموزی هر فرد را بدانیم زیرا خوانش محیط توسط هر فرد رفتار وی را تعیین می کند.
۳ محیط پاسخده به نیازهای انسان	در این نوع رابطه، پیش فرض طراحان این است که محیط باید بتواند نیازهای انسان را در خود تامین کند. به این ترتیب بسیاری از پژوهشگران مبنای تحلیل رابطه ی انسان و محیط را شناخت نیازهای وی می دانند. با این که درباره نیازهای انسانی نظریات گوناگونی بیان شده، اما هنوز مدل نیازهای انسانی که به وسیله آبراهام مازلو در سال ۱۹۵۴ بیان شده، اساس بسیاری از نظریات در علوم روان شناسی را تشکیل می دهد. مازلو سلسله مراتبی از نیازهای انسان را از قویترین تا ضعیف ترین پیشنهاد کرده، که نیازهای قوی تر نسبت به نیازهای ضعیف تر اولویت دارند. سلسله مراتب پیشنهادی او به این شرح است ۱- نیازهای جسمانی و فیزیولوژیکی ۲- نیازهای ایمنی و امنیت ۳- نیازهای تعلق و دوست داشتن ۴- نیاز به احترام و منزلت اجتماعی ۵- نیاز به خودشکوفایی.
۴ کنترل انسان بر محیط : نظریه های کنترل	در این نظریات، پرسش اصلی این است که توان کنترل انسان باید در چه حد باشد که بتواند تحریکات محیطی را تنظیم کند؟ در واقع قابلیت کنترل تحریکات محیط توسط انسان بررسی می شود. جیمز اوریل عقیده دارد که انسان به سه طریق محیط را کنترل می کند: - کنترل رفتار: توانایی تغییر اتفاقات محیطی. - کنترل شناخت: توانایی تغییر روشی که ما براساس آن محیط را می شناسیم. - کنترل تصمیم: توانایی انتخاب پاسخ به محیط.
۵ سازگاری انسان با محیط : نظریه ی سطح سازگاری	هر محیطی باعث مقداری تحریک در حس بینایی، شنوایی، لامسه و بویایی می شود. این اطلاعات حسی ممکن است شدید، متغیر، متوسط یا تکرار شونده باشند. تحریکات حسی محیط موجب برانگیختگی نظام عصبی افراد در محیط و پاسخ های رفتاری آن ها می شود. مثلا افرادی که نزدیک خیابان های پر سر و صدا زندگی می کنند، در اثر سازگاری یا شرایط محیط، صداهای مزاحم را کمتر از افرادی می شنوند که در محله های آرام زندگی می کنند. در مورد کسانی که نزدیک فرودگاه ها زندگی می کنند، نیز چنین است، آن ها آرام آرام به شنیدن صدای تردد هواپیما عادت می کنند و با آن سازگار می شوند.
۶ تعامل انسان و محیط : نظریه ی تعامل	این نوع رابطه اساس کار طراحان محیط است. به گونه ای که طراحان همواره به دنبال آن اند که محیط فیزیکی را طوری طراحی کنند که قابلیت ایجاد تعاملی مناسب با انسان داشته باشد. بنابراین برای درک رفتار لازم، هم محیط و هم انسان و هم تعامل میان این دو مد نظر است.

(ماخذ: نگارندگان)، به نقل از: (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶؛ ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۴۰)

شهر پرازدحام و شهر رها شده :

شهرهای گوناگون، سیاست های متفاوتی در خصوص فعالیت های مردم در مراکز شهر و مفاهیم طراحی فضاهای عمومی اتخاذ کرده اند. در زیر تعریف شهر پرازدحام (invaded city) و شهر رها شده (abandoned) آمده است (گل، ۱۳۸۹، ۹).

جدول ۷. سیاست های متفاوت در خصوص فعالیت های اجتماعی مردم در مراکز شهر

شهر پرازدحام	شهرهایی را شامل می شوند که در رفت و آمد بیش از اتومبیل ها غرق شده اند تا حدی که عابران پیاده و زندگی جمعی تقریباً به دست فراموشی سپرده شده اند. این پدیده در بسیاری از شهرهای جهان اتفاق افتاده است. تصویر: شهر پرازدحام، وست پورت، ایرلند
--------------	---

 <p>نهر راه نهد اسپوکین، ایالت واشنگتن آمریکا</p>	<p>شهرهای که در آنها حرکت پیاده و زندگی جمعی کاملاً مطرود شده است. بسیاری از شهرهای آمریکای شمالی، امروزه در وضعیتی هستند که زندگی جمعی دیگر در آنها وجود ندارد.</p> <p>تصویر: شهر رها شده، اسپوکین، ایالت واشنگتن، آمریکا</p>	<p>شهر رها شده</p>
	<p>شهرهایی که با تلاش دوباره، توازن معقولی میان رفت و آمد، مکان های خرید و مکان های تجمع به دست آورده اند. شهرهای اروپایی مانند بارسلون (اسپانیا)، استراسبورگ و لیون (فرانسه)، فرایبورگ، (آلمان)، کپنهاگ (دانمارک) و در دیگر قاره ها شهرهایی مانند پرتلند (آمریکا)، کورتابیا (برزیل) و ملبورن (استرالیا) [مراحل] توسعه مشابهی را از سرگذارانده اند. در بسیاری از این شهرها، افزایش چشمگیری در میزان پیاده روی و دیگر فعالیت های مردمی در فضاهای عمومی مشاهده می شود. در کپنهاگ، افزایش چهار برابری در فعالیت های فضاهای عمومی طی ۲۵ سال گذشته به ثبت رسیده است که تقریباً با ارتقای محیط عابران پیاده در این دوره تطابق دارد.</p>	<p>شهر احیا شده</p>
	<p>پورتلند، ایالات اورگان (Oregon)، آمریکا: سیاست پیاده محور همراه با رهنمودهای طراحی تفصیلی به کمک جنبش های مردمی و سیاستمداران دور اندیش، می توان شهری پیاده محور در کشوری ایجاد کرد که حرکت سواره در آن الگوی غالب رفت و آمد باشد. تراموایی که در دهه ۵۰ م. دور انداخته شده بودند. در دهه ۸۰ م. دوباره به کار گرفته شدند. یک سیستم حمل و نقل عمومی با عملکرد خوب، متشکل از اتوبوس ها و خطوط تراموا، تشکیل شده که برای مسافران مرکز شهر رایگان است. طراحی خیابان ها و میدان ها و ارتباط میان ساختمان ها با فضاهای عمومی، از مجموعه رهنمودهای طراحی که بر ایجاد کیفیت بالا برای عابران پیاده تاکید دارند، به تفصیل پیروی می کنند. از این رو، پورتلند دارای فضای حرکت پیاده وسیع با سطوح جذاب و پارک ها و میدان های پرجاذبه است.</p>	<p>۱</p>
	<p>استراسبورگ، فرانسه؛ نوسازی فضاهای عمومی و حمل و نقل عمومی برای یک پایتخت اروپایی جدید تنها طی یک دهه (شروع در سال ۱۹۹۰)، در استراسبورگ پروژه نوسازی شهری وسیعی انجام گرفت. شرایط زندگی شهری، دوچرخه سواران و حمل و نقل عمومی، به طور چشمگیری ارتقا یافت و رفت و آمد خودروها در مرکز شهر به طور قابل توجهی کاهش پیدا کرد. سیاست فضای عمومی خطی که با ایجاد یک خط تراموای جدید معرفی شده بود. موجب نوسازی میدان ها، خیابان ها و جاده ها در طول مسیر آن گشت. ارتقای فضاهای عمومی، چه در مرکز و چه در حاشیه شهر، هموار کرد. تغییرات در فضای عمومی و رفت و آمد موفقیت بزرگی بود.</p>	<p>۲</p>
	<p>ملبورن، ایالت ویکتوریا، استرالیا؛ سیاست یکپارچه برای سرزندگی و کیفیت در خیابان های شهر ملبورن با ۳/۳ میلیون سکنه، دومین شهر بزرگ استرالیا است. تاریخ آن، الگوی خیابان هایش و ترکیب ساختمان های بلند و کوتاه آن در مرکز شهر، یادآور دیگر شهرهای بزرگ است. اگر چه شهرهای دیگر خیابان های خود را به حرکت سواره و توسعه مراکز خرید سرپوشیده واگذار کرده اند، مقامات ملبورن تصمیم گرفتند که خیابان ها را به مثابه مهم ترین فضاهای شهری حفظ کنند. در این شهر نوسازی وسیعی برای پیاده روها اتخاذ شده است. ملبورن تبدیل به شهری شده است که خیابان هایش مردم را به پیاده روی دعوت میکنند.</p>	<p>۳</p>
	<p>بارسلون، اسپانیا؛ تفکر دور اندیشانه و سیاست پیشگامانه فضای عمومی برای دو دهه، بارسلون بهترین منبع الهام برای معماران، معماران منظر، برنامه ریزان شهری و سیاستمدارانی بوده است که با فضاهای عمومی مستقیماً سرو کار دارند. در هیچ جای دیگری از جهان، بازدیدکنندگان نمی توانند این همه نمونه متفاوت پارک و میدان های جدید و تفکرات طراحانه در دست آزمون را در یک شهر، یکجا ببینند. بارسلون در تکمیل فضاهای عمومی به شکلی تخیل گونه و خیره کننده عمل کرده است. طی تنها یک دهه، صدها پارک، میدان و تفرجگاه ساحلی جدید با خراب کردن ساختمان های آپارتمانی مخروبه، انبارها و کارخانه ها و نوسازی میدان های موجود و کنترل رفت و آمد در جهت تامین منافع عابران پیاده در این شهر ایجاد شده است.</p>	<p>۴</p>

(ماخذ: نگارنده گان)، به نقل از: (گل، ۱۳۸۹، ۱۰۹)

یافته‌های تحقیق

نمودار ۲. شهر خوب : شهر قدم زدن و مکث کردن (ماخذ: نگارندگان)

نتیجه گیری

ناکارآمدی بسیاری از رویکردهای برنامه ریزی ، طراحی و ساخت شهرها و مجتمع های زیستی منجر شده خسارت های فراوان به محیط زیست انسانی وارد شود. توسعه بی رویه ی شهرها، عدم ثبات سکونت و حرکت های پی در پی و تمرکز جمعیت، هجوم اتومبیل و اشتغال فضای زندگی و مکان های شهری، نبود عرصه ها و فضای همگانی مناسب برای زندگی جمعی و عدم توجه به انسان و حیات اجتماعی در ساخت و توسعه ی شهرها مهم ترین ویژگی شهرهای امروزی است. روابط اجتماعی از مهم ترین نیازهای انسانی است که می بایست در چارچوب فرهنگ، ارزش ها، هنجارها و قوانین اجتماع در طراحی شهری به آن توجه شود. فضاهای عمومی به عنوان تسهیل کننده و ظرف روابط انسان ها تلقی می شود. حفظ و ارتقاء ارتباط انسان با طبیعت، توجه و حساسیت به محیط زیست طبیعی و انرژی، کارآیی در مقیاس خرد و کلان شهری، توجه به زندگی جمعی، همه فضاها و مکان زندگی از ابعاد مهم نظام های زیست محیطی و اجتماعی است. اکنون توجه به زندگی شهری و انسان در فضای شهری امری پذیرفته است و می بایست نقش اساسی در طراحی شهری و احداث مناطق شهری داشته باشد.

نه تنها سال ها است این بخش را با سوء مدیریت پیش برده شده ، بلکه اکنون معلوم شده است اهمیت دادن به مردم شهر در ایجاد شهرهای زنده تر و سالم تر چه قدر مهم است و این اهداف در قرن بیست و یکم اهمیتی اساسی دارد. رشد و توسعه شهری همه جانبه و فراگیر از فرآیندهای در حال تکوین و گریزناپذیری است که در کشورهای در حال توسعه در جریان است. در حالی که جمعیت شهرهای بزرگ ، بخصوص در آمریکای لاتین و خاورمیانه، نسبت به دهه ۱۹۸۰، از آهنگ رشد پایین تری برخوردار است، بیم آن می رود که نواحی شهر، به ویژه شهرهای متوسط و درجه دوم، به رشد گسترده خود ادامه دهند (پاتر ، لوید ایونز، ۱۳۸۴، ۳۰۹).

دید آمریکایی ها نسبت به شهرها و حومه های قدیمی طی سال های اخیر به طور اساسی تغییر پیدا کرده است. توجه مجدد به سرزندگی، قابلیت پیاده روی و حس محل ویژگی هایی است که موجب چنین تغییری در نگرش نسبت به شهر شده است (جی بروان و دیگران، ۱۳۹۴، ۱۱). ایتالیا ، ونیز در میان شهرهای پیاده روی قدیمی موقعیت کاملا "خاصی دارد. و نیز در طول تاریخ هزار ساله ی خود، همواره به عنوان یک شهر پیاده روی عمل کرده است. حتی امروز ونیز یکی از محدود شهرهای جهان است که هم چنان یک شهر پیاده روی باقی مانده است چرا که خیابان های باریک و آب راه های فراوانش مانع دسترسی اتومبیل ها شده است. در قرون وسطی ونیز بزرگ ترین و ثروتمندترین شهر اروپا بوده است. این مساله و واقعیت که ونیز در طول قرن ها برای پیاده روی طراحی و با آن سازگار شده است این شهر را به یک جاذبه ی خاص به عنوان الگوی کار کردن با بعد انسانی تبدیل کرده است (گل ، ۱۳۹۶، ۱۲).

منابع

۱. شاهچراغی، آزاده؛ بندرآباد، علیرضا (۱۳۹۶)، محاط در محیط کاربرد روان شناسی محیطی در معماری و شهرسازی، انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی تهران، چاپ سوم
۲. اشتگ، لیندا؛ ون دن برگ، اگنس (۱۳۹۶)، مفاهیم پایه در روان شناسی محیطی، ترجمه: برزگر، سپیده و شهپری، آناهیتا، انتشارات فکر نو، چاپ اول
۳. گل، یان (۱۳۹۴)، شهر انسانی، ترجمه: غفاری، علی و غفاری، لیلا، انتشارات علم معمار، چاپ دوم
۴. جی پروان، لنس؛ دیکسون، دیوید (۱۳۹۴)، طراحی شهری برای قرن شهری مکان سازی برای مردم، ترجمه: بحرینی، سید حسین، چاپ دوم
۵. گل، یان (۱۳۸۹)، فضاهای عمومی و زندگی جمعی، ترجمه: غفاری، علی و سهیلی پور، صادق، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، چاپ اول
۶. پوردهیمی، شهرام (۱۳۹۱)، شهر، مجموعه ها و مسکن، نشر: آرمان شهر، چاپ اول
۷. کردشاکری، پرنیان؛ بزرگ زاده بزدی، نگار، (۱۳۹۶)، تحلیل هدفمند آثار مسابقه شهر من، محله من شناخت تکاملی کودک و نوجوان از شهر (۳ تا ۱۶ سالگی)، نشر سازمان عمران و بهسازی شهری، چاپ اول
۸. پاتر، رابرت و لوید ایونز، سلی (۱۳۸۴)، شهر در جهان در حال توسعه، ترجمه: ایراندوست، کیومرث؛ دهقان منشادی، مهدی؛ احمدی، میترا، انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور، چاپ اول
۹. قاسمی، مروارید (۱۳۹۲)، پاتوق محله، در جست و جوی کیفی عرصه همگانی، نشریه شهر، زندگی، زیبایی (ویژه نامه فضاهای عمومی)، سازمان زیباسازی شهرداری تهران، دوره اول، شماره ۷.
۱۰. بندرآباد، علیرضا (۱۳۹۰)، شهر زیست پذیر؛ از مبانی تا معانی، انتشارات آذرخش، تهران
۱۱. پرتویی، پروین (۱۳۹۷)، پدیدارشناسی مکان، انتشارات فرهنگستان هنر
۱۲. فکوهی، ناصر (۱۳۹۵)، انسان شناسی فرهنگی شهر تهران، انتشارات تیسرا، چاپ اول
۱۳. بهزاد فر، شکیبیا منش (۱۳۹۳)، جستاری بر فلسفه پدیدار شناسی مکان: بررسی اندیشه های دیوید سیمون، در رابطه با مفهوم خانه به مثابه یک مکان، فصلنامه هویت شهر، شماره ۱۷، بهار ۱۳۹۳
۱۴. شولتز، کریستین نوربرگ (۲۰۰۲)، مفهوم سکونت؛ به سوی معماری تمثیلی، ترجمه: محمود، امیر یاراحمدی، انتشارات آگاه، ۱۳۸۱
۱۵. ما تلاک، جان (۲۰۰۰)، آشنایی با طراحی محیط و منظر، ترجمه حوزه معاونت خدمات شهری سازمان پارک ها، ۱۳۷۹
۱۶. کاشانی جو، خشایار (۱۳۸۹)، مقاله تحت عنوان: بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری، نشریه هویت شهر، سال چهارم شماره ۶، بهار و تابستان ۱۳۸۹
۱۷. حبیب، فرح و همکاران (۱۳۹۶)، مقاله تحت عنوان: تدوین شاخص های کالبدی موثر در خلق حس مکان در توسعه جدید شهری، نشریه علمی پژوهشی مدیریت شهری و روستایی، سال شانزدهم، شماره ۴۷، تابستان ۱۳۹۶

18. Seamon, David (2000):ph enomenology.place,Environment and Architecture: A Review of the literature.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی